

เสียงสายแนน : พิธีกรรมโบราณในวรรณกรรมอีสานเรื่องขูลู - นางอ้ว

SIANG SAI NAN: AN ANCIENT RITUAL IN ISAN LITERATURE
TITLED: 'KHULU NANG-UA'

พันธ์ทิพย์ ศรีธรรม*

PHANTHIP SRITHAM

บทคัดย่อ

เสียงสายแนน พิธีกรรมโบราณที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องขูลู - นางอ้ว ในตอนเสียงสายแนน ซึ่งเดิมเป็นนิทานที่มีการเล่าสืบต่อกันมาทั้งในรูปแบบวรรณกรรม มุขปาฐะและวรรณกรรมลายลักษณ์ ตามที่ปรากฏในหนังสือผูก จารึกด้วยอักษรธรรมอีสาน ของวัดน้ำคำแดง ตำบลเตย อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 4 ผูก ปรีวัตร โดย ปรีชา พิณทอง และอีกสำนวนหนึ่งเป็นฉบับวัดบ้านก่อเอ้ อำเภอเขื่องใน จังหวัด อุบลราชธานี มี 5 ผูก ในเนื้อเรื่องแสดงถึงความเชื่อนอกพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องสายมิ่ง สายแนน และความเชื่อมนุญช์กับเทวดา บทความวิชาการนี้จึงมุ่งศึกษาเรื่องราวของพิธีกรรม เสียงสายที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์หนังสือผูกทั้ง 2 ฉบับ ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรม เป็นภาพสะท้อนวัฒนธรรม ประเพณี คติความเชื่อ ค่านิยม พิธีกรรม และความเป็นอยู่ของ มนุษย์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น โดยใช้ภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ พิธีกรรมที่ ปรากฏในวรรณกรรมบางอย่างยังคงอยู่ บางอย่างก็สาบสูญหายไป ในส่วนของพิธีกรรม เสียงสายแนนนั้น เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อคลี่คลายปัญหาเรื่องความรัก การเลือกคู่ครอง ระหว่างขูลู นางอ้ว และขุนนาง โดยมีร่างทรงเป็นผู้ประกอบพิธีแต่งตั้งเครื่องบูชาเช่นสรวง ถวายพญาแถน ผลการเสี่ยงทายจึงเป็นเหตุให้ตัวละครในเรื่องตัดสินใจฆ่าตัวตาย ถึงแม้ พิธีกรรมนี้หายสาบสูญไป แต่คติความเชื่อความเกี่ยวพันระหว่างเทวดากับมนุษย์ก็ยังคง ปรากฏให้เห็นในสังคมอีสานอยู่เสมอ

คำสำคัญ : สายแนน ขูลู - นางอ้ว พิธีกรรมโบราณ

* มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Abstract

Siang Sai Nan is an ancient ritual appearing in Isan literature called Khulu Nang-ua in the part of Siang Sai Nan. Originally, it was a tale that had been told repeatedly in literary, oral and written forms as shown in the four palm-leaf manuscripts written in Isan language of Wat Nam Kham Daeng, Toei Subdistrict, Muang Sam Sip District, Ubon Ratchathani Province, which were modified by Mr. Preecha Phinthong. Another version is the five palm-leaf manuscripts of Wat Ban Ko E, Khueang Nai District, Ubon Ratchathani province. The story shows beliefs outside Buddhism, the belief of Sai Ming Sai Nan and the belief of human beings and angels. This article aimed to study the ritual of Siang Sai Nan by examining and analyzing the two versions of palm-leaf manuscripts. The study found that literature is the image reflecting cultures, traditions, beliefs, values, rituals and living of people that take place in a local area and language is used as a medium to convey stories. Some of the rituals appearing in the literature still remain, but some are disappearing. For Siang Sai Nan, it is a ritual used to solve the love and partner selection issues among Khulu, Nang-ua and Khun Lang. The ritual is conducted by a medium making offerings to Phaya Thaen (celestial spirits). The result of the cast causes a character to commit suicide. Even this ritual has disappeared, the beliefs regarding connections between angels and human beings still exist in Isan society.

Keywords: Sai Nan, Khulu Nang-ua, Ritual

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคหนึ่งของประเทศไทยที่มีวรรณกรรมหลากหลาย อันเป็นภาพสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี สังคม การปกครอง ค่านิยม โลกทัศน์ ความเชื่อและสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีการปฏิสัมพันธ์กับชีวิตของคนอีสานอยู่ตลอดเวลา วรรณกรรมท้องถิ่นอีสานสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ วรรณกรรมเรื่องเล่ามุขปาฐะ (วรรณกรรมมุขปาฐะ) และเรื่องเล่าที่ถูกจารึกเป็นลายลักษณ์อักษร (วรรณกรรมลายลักษณ์

อักษร) ซึ่งวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ล้วนมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันไป เช่น การให้คุณค่าด้านการขัดเกลาจิตใจ เผยแพร่คำสอน ให้ความความบันเทิง

หากกล่าวถึงวรรณกรรมสำคัญประจำภูมิภาคนี้ที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ถือกำเนิดควบคู่กับคนภาคอีสานมาเป็นเวลาอันยาวนาน มีโครงเรื่องที่โดดเด่น มีโวหารอันซาบซึ้ง สะเทือนอารมณ์ผู้อ่าน และแตกต่างจากวรรณกรรมอีสานเรื่องอื่น ๆ ที่นิยมจบด้วยความสุขของตัวละคร แต่วรรณกรรมอีสานเรื่องซูลู - นางอ้ว เป็นวรรณกรรมโศกนาฏกรรมที่แสดงถึงความทุกข์ทรมานของตัวละครและจบลงด้วยความหายนะของตัวละครเอกที่เกิดขึ้นจากกฎแห่งกรรม ผู้แต่งแสดงออกให้เห็นชัดเจนว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรักเป็นความรักอันรุนแรงของคนวัยหนุ่มสาว ที่นำมาซึ่งความขัดแย้ง นำมาซึ่งความผิดหวัง ความโศกเศร้าและความตาย เป็นการตอกย้ำสัจธรรมของความรักที่สูงส่งในจิตใจ และความสมใจ ซึ่งไม่มีอำนาจใดเลยที่จะมีพลังอำนาจอื่นมาขัดขวางความรักนี้ได้

ต้นกำเนิดและที่มาของวรรณกรรมอีสานเรื่องซูลู - นางอ้ว ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน เพียงแต่คัดลอกสืบ ๆ กันมา ผู้คัดลอกก็ไม่กล้าบอกชื่อของตน นอกจากจารึกลงไปว่า “รจนาแล้วยามแลง ไกลลี้คำ สายคำเอ๋ยเขียนบ่จบปานใดแนวคนบวชใหม่ คั่นปลีกให้เต็ม ตั้มแต่งเอา” สามารถสันนิษฐานได้ว่าอาจเป็นพระสงฆ์ แต่อย่างไรนั้นวรรณกรรมอีสานเรื่องซูลู - นางอ้ว นายปรีชา พิณทอง นักปราชญ์ผู้รอบรู้ในวิถีชีวิตของคนอีสาน ได้ปริวรรตต้นฉบับวรรณกรรมเรื่องซูลู - นางอ้ว เป็นตัวอักษรธรรมอีสาน มี 4 ผูก ส่วนประกอบ 52 บท หนังสือนี้เป็นของวัดน้ำคำแดง ตำบลเตย อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี และอีกสำนวนหนึ่งเป็นฉบับวัดบ้านก่อเอ้ อำเภอลือโขง จังหวัดอุบลราชธานี มี 5 ผูก เนื้อเรื่องของวรรณกรรมกล่าวไว้ว่า ซูลูเป็นหนุ่มลูกเจ้าเมืองกาสี ส่วนนางอ้วเป็นลูกสาวเจ้าเมืองกาย แม่นั้นเป็นเสียวกันมาแต่ครั้งเป็นสาว เป็นเสียวฮักเสียวแพง ถึงขนาดให้สัญญากันไว้ว่า หากต่างฝ่ายต่างมีลูก และเป็นชายหญิงจะให้แต่งงานกัน ครั้นลูกเติบโตเป็นหนุ่มสาวและเกิดความรักใคร่หวังได้อยู่กินด้วยกัน แม่ของนางอ้วกลับมีใจเอนเอียงไปทางอื่นคิดยกลูกสาวให้แต่งงานกับขุนนางผู้อยู่ใกล้ชิด แม่ซูลูจึงร้อนใจแทนลูกชายยกขบวนมาจากเมืองกาสีชวนทำพิธีเสี่ยงสายแนนดูก่อน หากทั้งสองเป็นเนื้อคู่กันจะต้องแต่งงานทันที (ศิริวัฒน์ โล้วชินทร์, 2546 น. 26-29)

จากเรื่องราวในวรรณกรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงคติด้านความเชื่อ หากตัวละครในเรื่องเมื่อเกิดมีปัญหาใด ๆ มักแต่งเครื่องบูชาทำพิธีเช่นสรวงขอความช่วยเหลือ โดยเฉพาะพญาแถน ซึ่งเป็นเทวดาผู้เป็นใหญ่คอยสอดส่องดูแลมวลมนุษย์ ดังเช่นในบทที่ 14 ฉบับวัดน้ำคำแดง ได้บรรยายถึงพิธีการเสี่ยงสายแนนว่า มารดานางอ้วได้จัดทำพิธีเสี่ยงสายแนนขึ้น เริ่มจาก

การจัดเตรียมสถานที่ปะรำพิธีตั้งขึ้นกลางวงสนามชัย (ลานกว้าง) โดยร้านพิธีซึ่งตกแต่งไปด้วยธูป เทียนเงิน เทียนคำ ข้าวตอกดอกไม้ ทั้งสี่มุมกลางร่ม (กลด) เป็นชั้นสี่เสื่อเหลื่อมพร้อมเครื่องสังเวย แล้วเชิญแม่มือน (นางทรง) เข้าทำพิธี นางก็จะทำพิธีโดยเชิญผีทั้งหมดมาเป็นพยาน

ในขณะที่เดียวกันหมอปี่จะเป่าปี่ ขณะเข้าทรงนั้นแม่มือนทั้งฟ้อน ทั้งร้องลำเข้าทรง บอกผีไปถามแถนถึงกกมิ่ง กกแนนของซูลู นางอ้ว ว่าเป็นอย่างไร หากแนนพันกันแสดงว่าเป็นเนื้อคู่กัน เมื่อพญาแถนรับของบรรณาการแล้ว จึงพาผีไปดูกกมิ่ง กกแนนในสวน จากนั้นถามผีที่เชิญลงมาถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นว่า ซูลูกับนางอ้วเป็นคู่กันหรือไม่ (คะนิงชัย วิริยะสุนทร, 2532 น. 113-114) แต่อย่างไรนั้นพิธีกรรมเสี่ยงสายแนนก็มีเพียงแค่อ้อยถึงในวรรณกรรมอีสานเรื่องซูลู - นางอ้ว เท่านั้น ในปัจจุบันไม่มีผู้ใดพบเห็นหรือทำการเสี่ยงทายในลักษณะนี้ คงเหลือไว้แต่สำนวนคำพูดในบทพญา (สุภาชิต) เพลง

พิธีกรรมเสี่ยงสายแนน

บทความวิชาการเรื่องนี้นำเสนอเรื่องราวของพิธีเสี่ยงสายแนนที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานเรื่องซูลู - นางอ้ว ในตอนพิธีเสี่ยงสายแนน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในด้านพิธีกรรมโบราณของชาวอีสาน ดังนี้

เมื่อมนุษย์เริ่มอยู่รวมกันเป็นสังคมชุมชน ต่างพากันสร้างวัฒนธรรมที่มีแบบแผนเป็นของตนเอง มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดเจนในแต่ละพื้นที่ วัฒนธรรมเหล่านั้นจึงเกิดเป็นแบบแผนวิธีการดำเนินชีวิต กำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมอย่างสิ้นเชิง ดังเช่น ความเชื่อที่เกี่ยวกับภูตผีวิญญาณในระบบโครงสร้างสังคมของวัฒนธรรมอีสานเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ตามความเชื่อดั้งเดิมของลาวและอีสานที่ว่า ยุคแรกเริ่มในแผ่นดินแดนลาว - อีสาน ยังไม่มีศาสนาเพราะยังไม่มี การติดต่อกับอินเดียและจีน แต่มนุษย์ยุคนั้นย่อมมีความเชื่ออยู่แล้วคือ ความเชื่ออำนาจเหนือธรรมชาติหรือความเชื่อเรื่องผี (สุจิตต์ วงศ์เทศ, 2553 น. 39) ความเชื่อจึงเป็นพื้นฐานของลัทธิศาสนา และเป็นที่มาของประเพณีพิธีกรรม แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีการยอมรับนับถือและปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจมีตัวตนหรือไม่ตัวตน ความเชื่อนั้นอาจมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลรองรับก็ได้แต่เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เชื่อถือในเหตุการณ์บางอย่าง หรือในสภาวะการณ์ที่บุคคลไม่สามารถตอบข้อสงสัย หรือแก้ปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ ทั้งนี้เราสามารถสังเกตพฤติกรรมทางความเชื่อของแต่ละคนได้ด้วยการแสดงออกต่อความเชื่อนั้น ๆ หากศึกษาเกี่ยวกับศาสนาหรือประเพณีพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมไม่อาจจะเลย

ทำความเข้าใจเรื่องความเชื่อได้ เพราะหากรู้จักพื้นฐานความเชื่อของท้องถิ่นใด ๆ แล้ว การทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่นนั้นย่อมทำได้มากขึ้น

ความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณ ชาวอีสานได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่เชื่อว่า ธรรมชาติและในตัวมนุษย์มีวิญญาณดำรงอยู่ ดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่ดีและไม่ดีได้ มนุษย์มักเกรงกลัวไม่ล่วงเกินวิญญาณเหล่านั้นและมักทำการเซ่นสรวงบูชา เพื่อความร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังคงมีอิทธิพลอยู่ในสังคมอีสานตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน แต่อย่างไรนั้น ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมบางอย่างย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เหลือไว้เพียงการเล่าสืบต่อกันมาเป็นมุขปาฐะโดยไม่มีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่บางครั้ง ประเพณีพิธีกรรมปรัมปราเปลี่ยนแปลงเป็นรูปแบบไปเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ ดังเช่น พิธีกรรมโบราณของไทยลาว - อีสาน ที่ได้หายสาบสูญไปเหลือเพียงไว้แต่ในวรรณกรรม คือ พิธีเสี่ยงทายแน

พระมหาบุญชู สิริบุญโญ (2544, น. 93) ได้กล่าวไว้ว่า พิธีเสี่ยงทายแน พิธีกรรมนี้เกิดขึ้นได้ ทั้งกรณีชายและหญิงพอเจอกันแล้ว มีความรักต่อกันแล้วแต่หากไม่แน่ใจว่าแนสม (เหมาะสม) กันหรือไม่ เคยมีบุพเพสันนิวาสกันหรือไม่ และเสี่ยงทายหาแน ในลักษณะเป็นการกระทำฝ่ายเดียวชายหญิงเคยพบกันหรือไม่เคยพบก็ได้ เสี่ยงทายแน จึงเป็นการเสี่ยงทายหาคู่ครอง การเสี่ยงทายทำได้ต่อเมื่อมีปัญหาความรักซ้อนหรือความรักสามเส้าซึ่งเป็นปัญหาที่ใคร ๆ ไม่อาจแก้ไขได้นอกจากขอความช่วยเหลือจากเทวาฟ้าดินที่ต้องช่วยตัดสิน ในวรรณกรรมอีสานเรื่องซูลู - นางอ้ว การเสี่ยงทายมิ่งสายแน เป็นวิธีการหาทางออกของปัญหาความรักระหว่างซูลูกับนางอ้ว และซูลูกลางได้อย่างประณีตระนองมากที่สุด เพราะผู้ตัดสินความที่ตกลงกันไม่ได้คือแกนผู้สอดส่องดูแลมนุษย์ ในสำนวนฉบับวัดน้ำคำแดง ตำบลเตย อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้บรรยายถึงพิธีกรรมเสี่ยงทายแนเอาไว้ละเอียดพอสมควร ดังนี้

...วันหน้าเช้า	เดินตั้งแต่งดี
แล้วจึงจัดแจงเต้า	ลงช่วงสนามชัย
เสนาโฮม	ช่วงเพิงดีแล้ว
เขาจึงเอากันห้าง	ขุนทางทั้งสี่
ฮ่มก่งกั้ง	เป็นก้านแสดเหลือง
จัดเอาไว้	บวยคำวงแหวด
น้ำใส่ไว้	ไหเหล้าเชื้อคำ

มีทั้งหัวหมูพร้อม	หัวควายทั้งคู่
คำและแก้ว	กองขึ้นมากมุล
ตกแต่งแล้ว	เชิญแม่นางเมือง
ลงสนามชัย	ช่วงเพียงตระการกว้าง
ดีแก่นางเมืองย้าย	เทียมข้างแกว่งวี
พุงพุงพร้อม	เสียงเสบนนตรี พุ่นเยอ
แต่นั้น	นางเมืองกำ กาสีแว่นฮีบ
ให้แม่หมอน	มาตั้งแต่งตัว
ถกถ่ายชิน	ผืนใหม่ทรงโฉม
โถมคำสุม	คาบมณีดวงเข้ม
แต่นั้นหมอปเจ้า	ชมกล่อมเสียงระบำ
เขาก็พากันเตาะ	ต๋อยกลองทั้งซ้อง
บายเอาได้	จนมันโลมลูบ
เชิญที่อ้าว	ลงถ้อนอย่างนาน
เคื่องใจเจ้า	พระบาทเมืองเพีย
ซุมนางสุญ	อย่างนาพลันเข้า
แต่นั้นเชิญนางอ้าว	ลงสุญแว่นฮีบ
เชิญท่านเต้า	ลงเหล่านช่วงเพียง
อันหนึ่งยังขัดด้วย	ขูลูบาบ่าว ภายพี่
คิดไคไค	นางอ้าวมิ่งเมือง
ญิงยอดล้ำ	ทันท่านมาพลัน
เอากันเมื่อ	เมืองถนอภายฟ้า
เอาทั้งขาหมูพร้อม	หาความเมื่อฮีบ
ถวายแก่เจ้า	ถนอถ้ำเบ้งแนน ท่านเอย

(ปรีชา พิณทอง 2524, น. 67-69)

กล่าวได้ว่า พิธีกรรมเสียงสายแนนเริ่มจากการจัดเตรียมสถานที่ปะรำพิธีจัดตั้งขึ้น กลางช่วงลานกว้าง (สนามชัย) โดยการยกพื้นให้เท่ากัน (ช่วงเพียง) ทั้งสี่มุมของปะรำพิธี มีมุมกันและทางร่ม (กลด) เป็นชั้นสี่แสดเหลือง มีไหร้า ไหเหล้าทองคำพร้อมกระบวยทองคำ จัดแต่งเตรียมเอาไว้ ทั้งประกอบด้วยเครื่องสังเวทที่มีทั้งหัวหมู หัวควาย แก้วแหวนเงินทอง

มากมาย เมื่อจัดเครื่องประกอบพิธีเสร็จแล้วก็เชิญเจ้าเมืองลงสนามชัย พร้อมทั้งมีดนตรีที่มาจากหลายที่บรรเลงอย่างกึกก้อง หลังจากนั้นเจ้าเมืองกาสิก็สั่งให้แม่ม้อน (นางทรง) แต่งตัวเปลี่ยนเสื้อผ้าผืนใหม่พร้อมกับสวมโจมคำ (เครื่องศิราภรณ์) หลังจากนั้นการเข้าทรงก็เริ่มขึ้น หมอผีก็เริ่มบรรเลงเครื่องดนตรี มีทั้งการเป่าปี่ สีซอ ตีฆ้อง ตีกลองจนได้จังหวะ ขณะเดียวกันเชิญทั้งสองเมืองมาถวายเครื่องสังเวทแก่แดนเพื่อให้ร่างทรงนำไปถวายแด่ และอีกสำนวนฉบับวัดบ้านก่อเอ้อ อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดอุบลราชธานี อธิบายไว้ ดังนี้

มีทั้ง	เทียนเงินพร้อม	เทียนคำฮ้อยคู่
	ทั้งข้าวตอก ทั้งดอกไม้	เวียนไว้หมื่นล้าน
เชิญ	เจ้านางถ้ำ	เมืองไกลเข้าช่วง
นางก็	ตกแต่งตั้ง	ลงพร้อมพร้อมวณ
หลังดู	ขางัวพร้อม	ชาควายดีระดาศ
	ไหเหล้าตั้ง	คำซ้องช่วยขึ้น
	จำให้หมอ	ปูนตายตกแต่ง
	ครบเครื่องแล้ว	มันได้ลูปคิง
หมอก็	ถกถ่ายชิน	ผืนใหม่ทรงโสม
	สิงสังวาล	จักปิ่นดิมวยเกล้า
เมื่อนั้น	หมอผีเข้า	เป่าปี่เยียม พันเยอ
นาง	ถือหวิคำ	แก้วไกวแกว่ง
เชิญพี่	ผีตั้งต่างแดน	ลงมาพร้อมบาท
	ปากกล่าวตำนาน	ไขข้อไถ่ถาม
	ตั้งฝูงข้า	มาสั่งพร้อมบาท
	เป็นเหตุฮ้าย	การใช้สิ่งใด...

(คณิงชัย วิริยะสุนทร, 2532 น. 115-116)

จากเนื้อความดังกล่าวประกอบไปด้วยเทียนเงิน เทียนทอง ข้าวตอกดอกไม้ เครื่องสังเวทขาววัว ชาควาย พร้อมทั้งเหล่า พ่อผู้จัดพิธีเสร็จแล้วร่างทรงก็เปลี่ยนเสื้อผ้าผืนใหม่ ประดับตัวด้วยสังวาล ปักปิ่นมวยผม ในขณะเดียวกันหมอผีเป่าปี่บรรเลงมีทั้ง ตีกลองและฆ้อง นางทรงทำพิธีโดยเชิญผีทั้งหมดมาเป็นพยาน เมื่อผีทรงมาประทับร่างถามว่ามีเหตุร้ายอันใดถึงได้เชิญพวกผีลงมา

ในวรรณกรรมเรื่องราวของการเสียชีวิตยังไม่จบแต่เพียงเท่านี้ ซึ่งในบทถัดไปกล่าวถึงหน้าที่ของนางทรงในตอนนำของขึ้นถวายพญาเถน เพื่อมอบของบรรณาการให้เถนขอให้เถนได้นำพาตนเองไปคู่ว่า กกแนนของชูลูนางอ้วนนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งกกแนนของชูลูนางอ้วนนั้นพันเกี่ยวกันแต่โคนต้นเท่านั้น ตอนปลายมียอดขาดด้วนเอนหนีห่างจากกัน น้ำในแก้วก็เหือดแห้งเพราะชูลูกับนางอ้วนนั้นมีเวรกรรมติดตัวมาตั้งแต่ชาติปางก่อน

กกแนนเกี่ยว	พันกันนำจอง
ปลายหากเน้ง	หนีเว้นจากกัน
มียอดด้วน	กุดขาดตายไป
หนองวู้บก	ขาดลงเขินทาง
อันหนึ่งน้ำบ่อแก้ว	เหลือดลิ่งหนองหลวง
เหลียวเบ้งสองไกลกัน	บ่ลอนสิมาได้
แมนว่ากกแนนท้าว	หลังคำบ่เป็นแทน
ดูเรือนเค้า	บ่าท้าวหน่อพุทโร
อันหนึ่งเวรบาท้าว	ทั้งนางมาก
ชาติก่อนพัน	บุญกว้างสร้างทำ...

(จิราภรณ์ พันทวี, 2562 น. 103)

ในตอนนางทรงกลับมาเพื่อบอกสิ่งที่ตนเองได้พบเห็นซึ่งฝูงผีได้บอกว่า ชูลู - นางอ้วนนั้นเกิดมาเป็นคู่กันแต่ด้วยเวรกรรมที่ติดตัวมาในชาตินี้ จึงไม่สมหวังในเรื่องของการครองคู่ เมื่อปัญหาเรื่องการเสียชีวิตไม่สำเร็จ นางทรงจึงให้ทำพิธีแข่งกอน (โยนกอน) ในเช้าของวันรุ่งขึ้น

วันลุนนั้น	เชิญเหล่านช่วงสนาม
ฝูงหมู่สาวสำนอย	เขาเอ๋ม่ายชาย
ยี้ดยี้ดพร้อม	ไหลหลังมาโฮม
ชายฮามทรง	เครื่องดีลงเหล่าน..

(ปริษา พิณทอง 2524, น. 73)

สรุปได้ว่า พิธีกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมทั้งสำนวนฉบับวัดน้ำคำแดง ตำบลเตย อำเภอม่วงสามสิบ และฉบับวัดบ้านก่อเอ้ อำเภอู้อ้อยใน จังหวัดอุบลราชธานี สามารถจำแนกองค์ประกอบของพิธีกรรมดังนี้

1. สถานที่
 - 1.1 การจัดเตรียมลานพิธีต้องเป็นลานกว้าง มีการยกระดับพื้นให้เท่ากัน
 - 1.2 จัดกันมุมนุมาพิธีทั้งสี่มุม ปักธูปประจํามุม
2. เครื่องพลีกรรม
 - 2.1 เครื่องบรรณาการ ได้แก่ สิ่งของมีค่าต่าง ๆ เช่น แก้ว แหวน เงิน ทอง อัญมณี
 - 2.2 เครื่องสังเวย ได้แก่ หัวหมู หัวควาย ขาหมู ขาควาย เหล้า น้ำ
 - 2.3 เครื่องบูชา ได้แก่ เทียนเงิน เทียนคำ ข้าวตอกและดอกไม้
3. ผู้ประกอบพิธีกรรม
 - 3.1 นางทรง (แม่มือน)
 - 3.2 ผู้บรรเลงดนตรี (หมอปี่)
4. รูปแบบพิธี
 - 4.1 ผู้ประกอบพิธีก่อนการทำพิธีนางทรง ต้องเปลี่ยนเครื่องแต่งกายใหม่ สวมเครื่องประดับ
 - 4.2 หมอปี่บรรเลงเพลง ผู้ทำพิธีเชิญเจ้าเมือง ผู้เสียดายมาถวายเครื่องพลีกรรม
 - 4.3 นางทรงพ้อนรำ เข้าทรงแล้วนำเครื่องพลีกรรมขึ้นไปถวายพญาแถน

ดังนั้นพิธีกรรมเสี่ยงทายแนวจึงเป็นพิธีกรรมเสี่ยงทายเรื่องความรัก การหาทางออกของปัญหาความรักระหว่างซูลู นางอ้ว และซุนกลาง ที่แสดงถึงความเกี่ยวพันระหว่างมนุษย์กับเทวดา คือ พญาแถน เมื่อตัวละครประสบปัญหามักแก้ไขโดยการเซ่นสรวงบูชาจัดแต่งเครื่องสังเวย โดยมีนางทรงเป็นตัวละครที่เชื่อมกับสิ่งเหนือธรรมชาติ จัดเป็นพิธีหลวง ไม่ใช่พิธีราษฎร์แต่อย่างใด เห็นจากตัวละครที่จัดทำพิธีคือแม่เมืองผู้ครองนคร การเรียกใช้รวมกำลังพลในการเตรียมงาน ทั้งเสนา หมอปี่ นางทรงที่มาจากหลายที่ ชาวอีสานเรียกลักษณะการรวมพลนี้ว่า “โฮม” การตั้งปะรำพิธีในลานกว้างมีการบรรเลงดนตรี และยังรวมไปถึงเครื่องบรรณาการ สิ่งของมีค่าต่าง ๆ เครื่องสังเวยที่มีมากมาย ทั้งนี้ยังปรากฏเครื่องดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมกล่าวไว้อย่างชัดเจน คือ ปี่ ฆ้อง กลอง และซอ รวมไปถึงนาฏกรรมของเหล่านางทรงที่ถูกขึ้นร้ายรำเพื่อการประทับทรง แต่การเสี่ยงทายในวรรณกรรมไม่ได้สิ้นสุดแค่พิธีกรรมที่ถือคติความเชื่อเรื่องการเซ่นสรวงบูชา แต่ยังมีอีกหนึ่งพิธีกรรมเพื่อเสี่ยงทายที่เห็นเป็นเชิงประจักษ์คือการโยนกอง ผลการเสี่ยงทายในวรรณกรรมจึงเป็นเหตุให้ตัวละครฆ่าตัวตาย เพราะผลการเสี่ยงทายระหว่างซูลูกกับนางอ้วมีดวงชะตาต้องพลัดพรากจากกันไม่สมหวังในเรื่องของความรักในชาตินี้

สรุป

วรรณกรรมเป็นงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่สะท้อนวิถีชีวิตท้องถิ่นด้านคติความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม คำสอน ศาสนา ค่านิยมต่าง ๆ ออกมาเป็นเรื่องเป็นราว โดยใช้ภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอดในรูปแบบวรรณกรรมมุขปาฐะ จนเกิดเป็นความเชื่อที่เล่าสืบทอดกันและภายหลังได้จารึกเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ในหนังสือผูกหรือตำรา บางครั้งอาจก่อนพระพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลแพร่หลายในดินแดนอุษาคเนย์ เพราะในเนื้อเรื่องแสดงถึงความเชื่อนอกพุทธศาสนาหรือขัดแย้งกับพุทธศาสนา เช่น การฆ่าตัวตายของตัวละครอันผิดหลักศาสนาความเชื่อเรื่องสายมิ่งสายแนน ความเชื่อผีและเรื่องแกนอันฝังอยู่ในวิถีชีวิตของชนลุ่มน้ำโขงตอนกลางมาเป็นเวลายาวนาน ตั้งแต่ภูมิภาคนี้ยังนับถือผีฟ้าผีแกนซึ่งเป็นความเชื่อพื้นบ้านที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสานว่า ผีแกนคือ ผู้สร้างโลก สร้างสรรพสิ่งต่าง ๆ ช่วยปกป้องรักษาให้อยู่เป็นสุข ความเชื่อเรื่องผีมีกระจายอยู่ทั่วภาคอีสาน โดยเฉพาะกลุ่มคนเชื้อสายลาว ความเชื่อดั้งเดิมนับเป็นความเชื่อมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล ก่อนรับอิทธิพลของศาสนา

ดังนั้น วรรณกรรมอีสานเรื่องซูลู - นางอ้ว จึงเป็นมรดกทางวรรณศิลป์ของกลุ่มวัฒนธรรมไท - ลาว ที่มีคุณค่าในแง่วรรณศิลป์และคุณค่าทางวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมดังที่ปรากฏในพิธีกรรมเสียงสายแนน ซึ่งเป็นพิธีกรรมโบราณที่หายสาบสูญไป แต่ถึงแม้พิธีกรรมนี้หายสาบสูญ คติความเชื่อยังคงปรากฏความเกี่ยวพันระหว่างเทวดากับมนุษย์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นอกจากนี้สิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างมากที่ในวรรณกรรมกล่าวว่าผู้ประกอบพิธีกรรมเสียงสายแนน คือ แม่ม้อน หรือเปรียบเทียบกับร่างทรงผีไทในปัจจุบันเมื่อประกอบพิธีแม่ม้อนจะจัดเตรียมเครื่องเช่นสรวง ได้แก่ ข้าวตอก ดอกไม้ เครื่องสังเวทต่าง ๆ และนุ่งผ้าถุงผืนใหม่ ใส่สังวาล ปักปิ่นที่มวยผม สวมโจงคำ เมื่อประกอบพิธีร่างทรงลุกขึ้นร่ายรำประกอบจังหวะดนตรีเหมือนกับพิธีลงขวงผีหรือพิธีกรรมเลี้ยงผีฟ้า ผีแกนของชาวอีสานและยังปรากฏพิธีกรรมแข่งกองหรือการโยนกองที่พบเห็นในกลุ่มวัฒนธรรมไทดำอีกด้วย เรื่องราวนาฏกรรม การดนตรี พิธีกรรมในวรรณกรรมอีสานเรื่องซูลู - นางอ้ว จึงเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมกับศึกษาค้นคว้า ทำการวิจัยเพื่อขยายองค์ความรู้ในด้านศิลปะและวัฒนธรรมอีสานได้เป็นอย่างดี

รายการอ้างอิง

- คณิงชัย วิริยะสุนทร. (2532). การวิเคราะห์เรื่องขุนนางอ้าวสำนวนท้องถิ่นอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิราภรณ์ พันทวี. (2562). การสื่อสารศิลปะการละครข้ามวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาการวิจัยทางศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
- ปรีชา พิณทอง. (2524). ขุนนางอ้าว. อุบลราชธานี : ศิริธรรม.
- พระมหาบุญชู สิริบุญโญ. (2544). ศาสตร์แห่งโลกสันนิวาสของชาวอีสาน. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ศิริวัฒน์ โสวัชรินทร์. (2546). ขุนนางอ้าว จากตัวอักษรสู่ละครเวที : หนังสือที่ระลึกละคร ฉลองก่อตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น : คลังนาวิทยา.
- สุจิตต์ วงศ์เทศ. (2553). หนังสือนักกลอนบ่อนเข้าแซ่. กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์.